

Archeologienota

Brugge Predikherenrei 15A

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

3-12-2020

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Brugge Predikherenrei 15A (provincie West-Vlaanderen), gelegen binnen de afgebakende archeologische zone van de historische stadskern van Brugge, waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 300m² of meer bedraagt en de bodemingrepen groter zijn dan 100m², dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied is ca. 1582m² groot en kent een onregelmatige, zuidwest-noordoost georiënteerde vorm. In het zuidwesten heeft het terrein een (smalle) uitweg naar de Predikherenrei, aan de andere zijden wordt het omgeven door bebouwing. Op het terrein zijn voormalige schoolgebouwen/parochiaal centrum en enkele bijgebouwen en overkappingen aanwezig, bestaande uit een recenter, eenlagig gebouw en ouder, kleiner hoger gebouw in het zuiden en een ouder volume met 2 bouwlagen in het noorden. De gebouwen zijn niet onderkelderd en nemen de volledige breedte van het terrein in. Het recente gebouw is op een vreemde manier voor het oude neergezet, en beide gebouwen lijken op hun beurt 'neergepoot' te midden van bestaande, aangrenzende gebouwen, zonder veel rekening te houden met bestaande vensteropeningen, gevellijnen, e.d. In de zuidelijke hoek van het terrein is nog een garagebox aanwezig. Rond de gebouwen zijn verhardingen aanwezig: een asfaltverharding in het zuiden en betontegels tussen beide gebouwen en achter het noordelijke gebouwen. Langs de noordelijke grens zijn enkele struiken en een boom aanwezig.

Het plangebied behoort tot de stadskern van Brugge, en maakt deel uit van het zgn. Langestraatkwartier, ten oosten van de kern en genoemd naar de hoofdas. In 1234 hadden de dominicanen - of predikheren - aan het begin van de Langestraat hun klooster opgericht, deze predikheren gaven later hun naam aan de Predikherenrei. In 1297 wordt het kwartier, en dus ook het plangebied, opgenomen binnen de tweede stadsomwalling en zal het effectief deel gaan uitmaken van het stadsweefsel. Mogelijk behoorde het plangebied in de 13^{de} eeuw tot het kloosterdomein, maar dat kan niet gestaafd worden op basis van historische kaarten, die pas vanaf eind 15^{de} eeuw beschikbaar zijn. Een ingrijpende gebeurtenis met rechtstreekse invloed op de onmiddellijke omgeving van het plangebied is het doortrekken van de Coupure in 1751, waardoor de Predikherenrei ontstond en bestaande straten (bvb. de Hooistraat ten oosten van het plangebied) werden doorsneden. Deze Hooistraat, alsook het Ganzenplein en de Ganzenstraat ten noorden van het terrein, gaan terug tot de middeleeuwen, maar de Predikherenrei is dus recenter van oorsprong. Uit het historisch kaartmateriaal kan afgeleid worden dat het plangebied vermoedelijk lange tijd grotendeels onbebouwd was. Op de kaart van Jacob van Deventer uit 1560, een voor die tijd betrouwbaar document, is de Ganzenstraat en de Hooistraat te zien, alsook het Ganzenplein net ten noorden van het plangebied. Het terrein is vermoedelijk te situeren deels ter hoogte van de bebouwing aan dit plein, en deels ter hoogte van een groen, open binnengebied. Op de kaart van Marcus Gerards uit 1562-1563 is ten zuiden van het Ganzenplein een waterloopje te zien, dat mogelijk deels ter hoogte van het plangebied is te situeren. Ook hier toont de kaart bewoning langs de omliggende straten en een groot, grotendeels onbebouwd binnengebied. Het is niet uit

te sluiten dat de meest zuidelijke bebouwing aan het Ganzenplein zich uitstrekte tot op het plangebied. De kaarten van Guicciardini uit 1581, van Sanderus uit 1641 en De Wit uit 1709 tonen een gelijkaardig beeld. De kaart van Janssens, uit 1777, toont dat het plangebied zich bevindt ter hoogte van een onbebouwd binnengebied. Het waterloopje dat sinds eind 16^{de} tot begin 18^{de} eeuw op de kaarten wordt weergegeven op of nabij het terrein, is vanaf de kaarten van eind 18^{de} eeuw niet meer aangeduid. De kaart van Senefelder uit 1820, en die van Crowe uit 1850, tonen eveneens dat het plangebied zich bevindt ter hoogte van een onbebouwd binnengebied. Ten noorden van de Ganzenstraat worden een aantal bleekweiden weergegeven, mogelijk was het plangebied ook als dusdanig in gebruik. De Poppkaart uit 1865 toont iets meer detail. Het terrein is grotendeels onbebouwd, maar de benaming 'Caserne du Rasphuis' wordt vermeld ter hoogte van het plangebied. Dit was in oorsprong een gevangenis voor vrouwen waar ze de stokjes voor het aanmaakhout moesten raspen; deze gebouwen van het Rasphuis zijn gelegen langsheen de Hooistraat en strekten zich vermoedelijk niet uit tot op het plangebied. Een beluikje - bestaande uit een aantal kleine woningen rond een middenplaats - dat aansluit op het Ganzenplein valt vermoedelijk deels binnen het noordelijke deel van het plangebied. De topografische kaarten van eind 19^{de}-begin 20^{ste} eeuw tonen weinig detail voor het plangebied; hoewel afgaande op de bouwstijl het huidige noordelijke gebouw kan teruggaan tot de late 19^{de} eeuw, is het niet te herkennen op de topografische kaarten. Op een kaart uit 1953 is dit wel te herkennen, er waren op dat moment ook 2 vleugels dwars op en ten zuiden van dit gebouw, waarvan de oostelijke vleugel op heden nog (deels) bewaard is. Het terrein is in gebruik als school. Op de (wazige) luchtfoto van 1971 is de westelijke vleugel nog te herkennen, vanaf de luchtfoto van 1979-1990 is deze niet meer aanwezig en vervangen door de huidige laagbouw in het zuidelijke deel van het plangebied. Sindsdien zijn er geen substantiële wijzigingen meer gebeurd aan het plangebied. Aan het Ganzenplein en langs de Hooistraat en grenzend aan het plangebied zijn enkele gebouwen bewaard met een 16^{de}-17^{de}-eeuwse kern.

Nabij het plangebied gebeurde nog niet zo veel archeologisch onderzoek. De oudste aangetroffen sporen gaan terug tot de 13^{de} eeuw. In de directe omgeving, en mogelijk ook deels op het plangebied, wordt vanaf eind 15^{de} eeuw een dichte bebouwing langsheen de omringende straten aangegeven. Vermoedelijk was het plangebied lange tijd in gebruik als binnengebied/achtererf van het Predikherenklooster en/of de bewoning langsheen het Ganzenplein en de Hooistraat, eventueel met plaatselijk sporen van gebouwen en mogelijk een oude waterloop. Dergelijke binnengebieden werden dikwijls gebruikt voor ambachtelijke activiteiten, als stortplaats, als tuinzone,... en hebben - door het feit dat ze lange tijd grotendeels onbebouwd bleven - mogelijk gezorgd voor een goede bewaring van het archeologisch bodemarchief. Er kunnen op het plangebied archeologische sporen verwacht worden die opklimmen tot de volle/late middeleeuwen. De impact van de huidige bebouwing en verharding op deze sporen is ongekend. Er kan aan het plangebied een hoge archeologische verwachting worden toegekend voor sites met complexe stratigrafie uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd.

In 2019 werd in de tuinzone van Ganzenstraat 32 (minder dan 100m ten noorden van het plangebied) een archeologische werfbegeleiding uitgevoerd, waarbij de natuurlijke, gele zandbodem werd vastgesteld op +4,13m TAW (dat was meer dan 1,5m onder het maaiveld van het onderzoeksterrein). Hierboven (vanaf ca. 1m onder het maaiveld) bevond zich een pakket met laatmiddeleeuws aardewerk, waarin zich ook een fundering uit die periode bevond. Het pakket erboven bevatte louter archaeologica uit de 19^{de} en 20^{ste} eeuw, het lijkt erop alsof de 16^{de}- tot 18^{de}-

eeuwse pakketten werden weggegraven in de 19^{de} eeuw. Dit onderzoek vond, net als het huidige plangebied, plaats in (schijnbaar) eeuwenlang onbebouwd binnengebied. Mogelijk is op het plangebied een gelijkaardige stratigrafie aanwezig.

Het parochiaal centrum, de garagebox en enkele bijgebouwen en overkappingen aan het schoolgebouw worden gesloopt, de verharding wordt opgebroken. Deze afbraak gebeurt in 2 fases: eerst wordt de gebouwen in het zuidelijke deel gesloopt, vervolgens wordt op dit deel een torenkraan geplaatst. Met deze torenkraan zullen over het te behouden schoolgebouw materiaal en machines worden geplaatst in het noordelijke deel van het terrein, om hier de bijgebouwen en overkappingen af te breken; dit noordelijke deel is namelijk niet via een andere weg toegankelijk. Vervolgens wordt een Toontjeshuis bestaande uit 11 wooneenheden gebouwd op het terrein, dit is een project dat voorziet in zelfstandige woongelegenheid voor mensen met een beperking. Hiertoe blijven het voormalige schoolgebouw en de oostelijke vleugel bewaard en worden deze intern aangepast, en worden nieuwe gebouwen opgetrokken. Er wordt een nieuwe verharding/inrit aangelegd vanaf de Predikherenrei, met erlangs parkeerruimte en een groenzone. In de zuidelijke hoek van het plangebied wordt een nieuw dagcentrum gebouwd. De nieuwe gebouwen worden niet onderkelderd. Er kan op het terrein uitgegaan worden van een algemene bodemverstoring tot ca. 80cm diepte voor aanleg van funderingen, nutsleidingen, verhardingen, met plaatselijk (in de oprit) diepere ingrepen voor het aanleggen van een septische put, een regenwaterput en infiltratiekragen. In de te behouden gebouwen wordt de bestaande vloer uitgetrokken en vervangen door een nieuwe vloer (bodemingreep ca. 30cm) en zullen enkele diepere smalle sleufvormige uitgravingen gebeuren voor de aanleg van nieuwe nutsleidingen.

Het plangebied kent een hoge archeologische verwachting. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet worden aangetoond. Omdat de diepte van een eventueel archeologisch niveau en de verstoringsgraad als gevolg van de huidige bebouwing niet exact gekend is, kan niet uitgemaakt worden of de geplande werken al dan niet zullen leiden tot een vernieling van archeologische sporen. Er is in dit deel van de stad nog maar weinig archeologisch onderzoek gebeurd, waardoor de kans op kennisvermeerdering groot is. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren, na de sloop van de gebouwen en het opbreken van de verharding.

Bij de afweging voor een verder vooronderzoek worden alle gegevens van de bureaustudie geëvalueerd om zodoende een uitspraak te kunnen doen. In eerste instantie wordt gekeken naar de methodes met geen of het minste impact in de bodem. Deze onderzoeken vallen onder de noemer 'verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem' (landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering/metaaldetectie). Indien uit deze onderzoeken de afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kan worden, dient men verder over te gaan tot een 'vooronderzoek met ingreep in de bodem' (verkenkend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten). In het geval een archeologische site aanwezig is, dient men eerst te proberen deze *in situ* te behouden. Indien dit niet mogelijk is, is een verdere opgraving noodzakelijk.

Gezien de ligging in een stadscontext, waarbij een complexe stratigrafie verwacht wordt, met het eventuele voorkomen van ophogingslagen, puinpakketten, funderingen,... in de bodem, is het uitvoeren van een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten en -sleuven de enige relevante onderzoeksmethode om deze site te onderzoeken. Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit

van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Op die manier kan er een optimale inschatting gemaakt worden van het kennispotentieel aangezien deze methode informatie verschaft omtrent verspreiding, bewaring, aard en datering van de aangetroffen archeologische sporen. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden hieronder voorgesteld.

2. Administratieve gegevens en afbakening

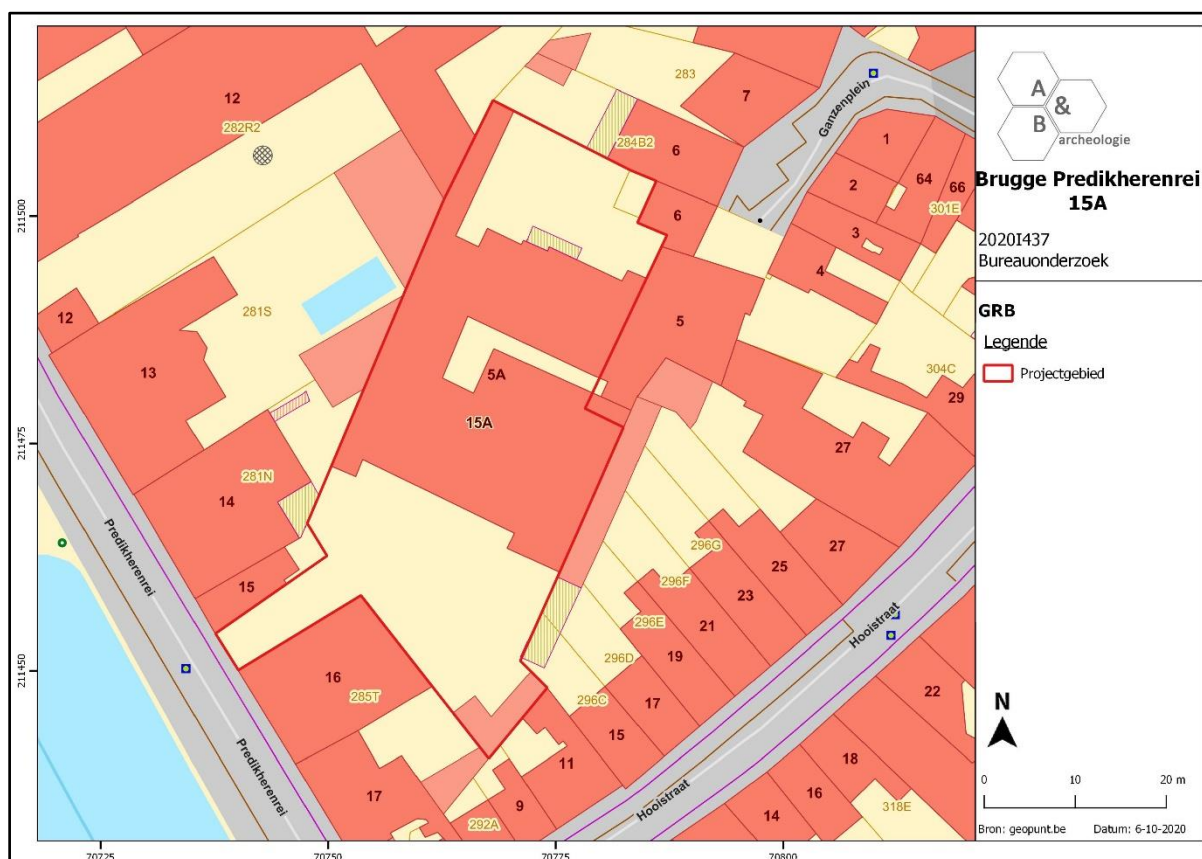
Locatiegegevens: West-Vlaanderen, Brugge, Predikherenrei 15A

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 70694,077 en Y: 211438,56; X: 70830,78 en Y: 211514,55

Oppervlakte plangebied: 1582m²

Kadastergegevens: Brugge, afdeling 2, sectie B, perceel 285W

Het plangebied komt volledig in aanmerking voor verder vooronderzoek, met die uitzondering dat er geen proefsleuven en -putten worden aangelegd in de te behouden gebouwen. De bodemingrepen zijn hier beperkt in diepte (30cm voor de vloer) of smal en sleufvormig (nutsleidingen). Indien bij het vooronderzoek in de zone buiten de gebouwen echter vastgesteld wordt dat er zich een relevant archeologisch niveau binnen de verstoringsdiepte in de gebouwen kan bevinden, dan kan de erkende archeoloog dit meenemen in zijn advies voor een verdere opgraving.



Figuur 1 Kadasterplan met afbakening van het plangebied (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Hoe is de bodemopbouw?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Zijn er archeologische sporen aanwezig?
- Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kunnen de aangetroffen archeologische sporen gekoppeld worden aan de invulling van het terrein zoals die te zien is op de historische kaarten?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dient te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

- 1) Het verder vooronderzoek kan pas aanvatten na de sloop van de gebouwen en opbraak van de verhardingen. Hierbij is het van belang dat de bodemingrepen tot een minimum beperkt blijven en dat er bvb. geen funderingen uitgetrokken worden of kelders worden verwijderd. Op die manier wordt vermeden dat er niet-gedocumenteerd archeologisch erfgoed beschadigd wordt. Bodemplaten/vloeren/verhardingen mogen uitgebroken worden, eventuele funderingslagen eronder niet. Deze kunnen pas verwijderd worden indien het vooronderzoek heeft aangetoond dat er geen archeologische site aanwezig is, of – indien er wel een site aanwezig is – tijdens/na een eventuele opgraving van het terrein.
- 2) Het verder vooronderzoek dient gefaseerd te gebeuren, volgens de fasering van de afbraak: eerst het onderzoek in de zuidelijke zone, in een tweede fase het onderzoek in de noordelijke zone. Na elke fase wordt een nota ter aktename ingediend bij Onroerend Erfgoed. De bouwwerken op een zone kunnen pas starten na aktename van de nota indien er geen verdere opgraving nodig is, of na een opgraving van de zone indien nodig.

- Proefsleuvenonderzoek

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt van de inplanting van parallelle, ononderbroken proefsleuven, met een tussenafstand van 12 à 15m van middelpunt tot middelpunt. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed. Daarnaast worden extra volg-, dwarssleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen.

Het sleuvenplan is voorgesteld op figuur 2. De oriëntatie van de sleuven is afgesteld op de contouren van de onderzoekszone, en op de locatie van de te behouden gebouwen. Gezien de beperkte breedte van de toegangsweg is het niet mogelijk om hier een sleuf aan te leggen tot tegen de Predikherenrei.

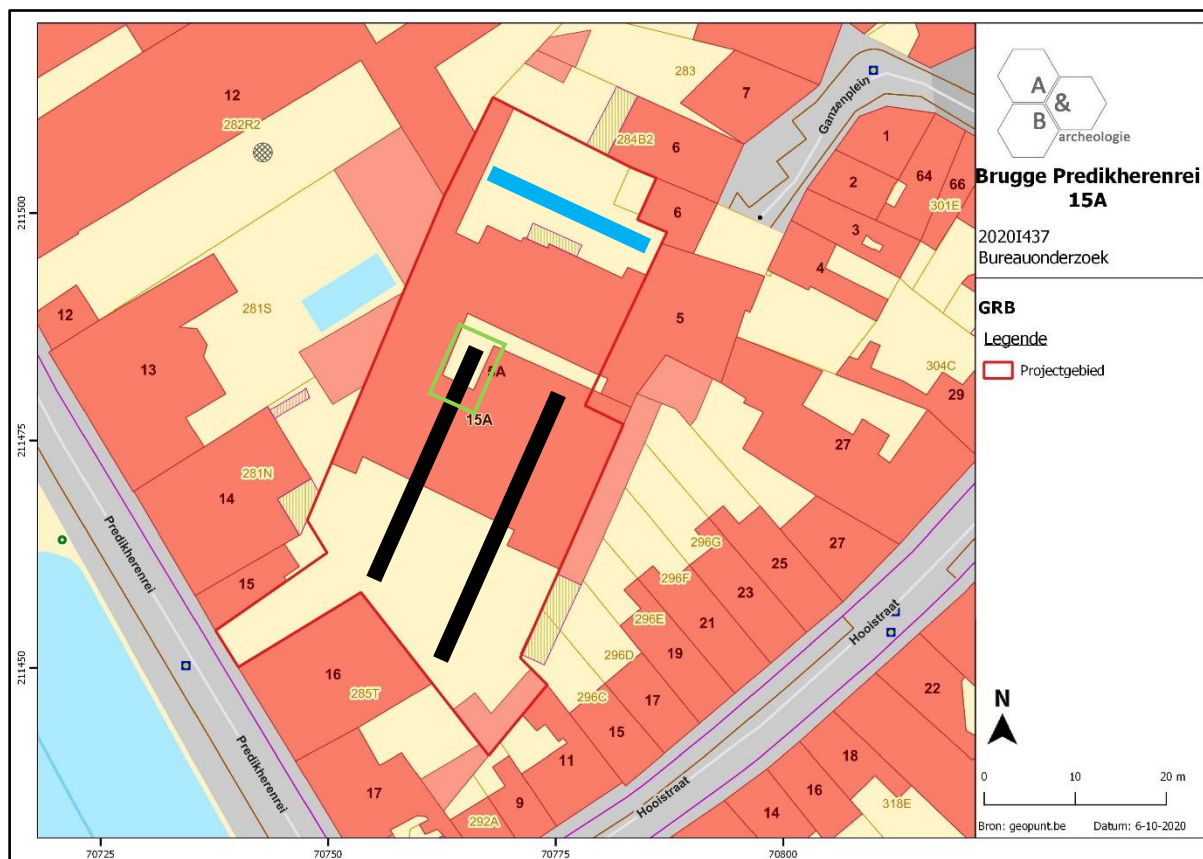
Er worden 3 sleuven aangelegd: in het zuidelijke deel 2 zuidwest-noordoost georiënteerde sleuven van ca. 27m en 32m lengte, en in het noordelijke deel een noordwest-zuidoost georiënteerde sleuf van ca. 20m lang. Bijkomend worden in of aansluitend op de sleuven enkele proefputten aangelegd.

Hiermee wordt in totaal minstens ca. 142m² à 158m² opengelegd, dat is ca. 9 à 10% van het plangebied, wat in stadscontext een (zeer) hoog percentage is en dat zeker volstaat om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden.

De sleuven worden aangelegd tot op het eerste archeologische niveau. Indien er meerdere archeologische niveaus met grondsporen aanwezig zijn, worden deze plaatselijk verder onderzocht en geregistreerd, in zo'n mate dat de onderzoeksvragen correct kunnen beantwoord worden en tot er voldoende gegevens voorhanden zijn om een gemotiveerd programma van maatregelen voor al dan niet verder onderzoek op te stellen. Het is daardoor mogelijk niet noodzakelijk om bij het voorkomen van meerdere archeologische niveaus de volledige oppervlakte van de sleuven te verdiepen tot onder het eerste archeologische niveau; indien er meerdere archeologische niveaus aanwezig zouden zijn, is het beter om te werken met registraties van een beperkte oppervlakte (in proefputten) om de verstoring van het bodemarchief in deze fase van het archeologisch traject tot een minimum te beperken. In het zuidelijke deel wordt zeker een proefput aangelegd in de zone waar de diepere nutsvoorzieningen worden voorzien.

Indien het archeologische niveau zich hoger bevindt dan de verstoringsdiepte van de werken dan moet er plaatselijk door middel van een profielput gepeild worden naar de verdere stratigrafische opbouw. Indien het eerste archeologische niveau zich dieper bevindt dan de verstoringsdiepte, moet minstens plaatselijk gepeild worden naar de diepteligging van dit eerste archeologische niveau. In de proefputten worden de volledige stratigrafie onderzocht, i.e. tot op moederbodem. Enkel als dit praktisch niet mogelijk of aantoonbaar niet relevant is, kan het onderzoek zich beperken tot verstoringsdiepte plus een ruime buffer, aangevuld met boringen en/of en sondering op beperkte oppervlakte. De proefputten worden getrapt aangelegd indien ze dieper gaan dan 1,20m. Elk wandprofiel van de proefput wordt geregistreerd.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. graven) afgedekt met waterdoorlatende doek.



Figuur 2 Indicatief sleuvenplan (zwart: fase 1, blauw: fase 2), geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be). In het groen staat de zone afgebakend waar de diepere nutsvoorzieningen komen te liggen, hier wordt zeker een proefput aangelegd; dit kan dus ook een plaatselijke verdieping in de sleuf zijn.

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek in stedelijke contexten.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.